

คู่มือการทอผ้า ชนเผ่าลาหู่เขและหรือมุเซอดำ

งานวิจัยโครงการรวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านหัตถกรรมของชนเผ่าในพื้นที่โครงการหลวง และพื้นที่สูง

ชุดที่ ๒

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
Highland Research and Development Institute (Public Organization)

คู่มือการทอผ้า ชนเผ่าลาหู่เขและหรือมุเซอดำ

งานวิจัยโครงการรวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น
ด้านหัตถกรรมของชนเผ่าในพื้นที่โครงการหลวง และพื้นที่สูง

ชุดที่ ๒

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
Highland Research and Development Institute (Public Organization)

เจ้าของ

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 0 5332 8496-9 โทรสาร 0 5332 8494, 0 5381 0111

www.hrdi.or.th

E-mail : hrdi@hrdi.or.th

ที่ปรึกษา

นายสุทัศน์ ปลื้มปัญญา

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง

นางพูนสุข คำภา

ผู้อำนวยการสำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง

คณะผู้วิจัย

นางรุจพร ประชาเดชสุวัฒน์ มหาวิทยาลัยพายัพ

นางนุสรา เตียงเกตุ

ผู้เชี่ยวชาญผ้าและสิ่งทอ

บรรณาธิการ

นางทัศนีย์ ศรีมงคล

ผู้อำนวยการสำนักพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง

นางสาวอุษณา บ่อมมโน

เจ้าหน้าที่โครงการ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง

พิมพ์ที่

บริษัท ทรีโอ แอดเวอร์ไทซิ่ง แอนด์ มีเดีย จำกัด

412/31 เชียงใหม่แลนด์ ถ.ช้างคลาน ต.ช้างคลาน อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50100

โทรศัพท์ 0 5327 2079, 0 5327 2081 E-mail : trio_cm@hotmail.com

จำนวนที่พิมพ์ 1,000 เล่ม

พฤษภาคม 2552

คำนำ

หัตถกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอดีตนับว่าเป็นงานที่แสดงถึงภูมิปัญญาอันชาญฉลาดในทางที่จะนำเอาสิ่งที่มีอยู่ใกล้ตัวมาสร้างสรรค์เป็นเครื่องใช้ เครื่องนุ่งห่ม และเครื่องประดับได้อย่างงดงามและลงตัวทั้งในเรื่องของวัสดุที่นำมาใช้และสีสันทันนำมาย้อมแล้วถักทอเข้าด้วยกันอย่างละเอียดประณีต

ปัจจุบันความเจริญด้านเทคโนโลยีได้ส่งผลกระทบต่อถึงงานหัตถกรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ มีการนำเอาวัสดุจากโรงงานมาใช้ในการผลิตงานหัตถกรรม จึงทำให้คุณภาพและความงามเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งในอนาคตงานหัตถกรรมแบบดั้งเดิมอาจจะไม่มีให้เห็นอีกต่อไป

คู่มือฉบับนี้ได้รวบรวมขั้นตอนการทอผ้า และเทคนิคการตกแต่งเสื้อผ้าด้วยแถบผ้าของชนเผ่ามูเซอ หรือลาหู่ กลุ่มที่เรียกตนเองว่าลาหู่เฮลและทุกขั้นตอน นับตั้งแต่การซึ่งเส้นยืนจนถึงการทอเป็นผ้าและการทำแถบผ้า เพื่อใช้ประดับเสื้อและทำถุงย่าม

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการฟื้นฟูงานหัตถกรรมขั้นพื้นฐานของชนเผ่าลาหู่ และผู้ที่สนใจศึกษาเรื่องหัตถกรรมผ้าและสิ่งทอต่อไป

หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี

ประธานมูลนิธิโครงการหลวง

ประธานที่ปรึกษาพิเศษ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง

จากพู่จัดทำ

จากการดำเนินงานโครงการรวบรวมและศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านหัตถกรรมของชนเผ่าในพื้นที่โครงการหลวงและพื้นที่สูง (ชุดที่ ๒ ผ้าและสิ่งทอ) นักวิจัยได้พบว่าการหัตถกรรมผ้าและสิ่งทอของชนเผ่าลาหู่หมู่บ้านห้วยน้ำริน อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย มีวิธีการทอผ้า ที่มีเอกลักษณ์สวยงาม และน่าสนใจอย่างยิ่ง สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงจึงหวังเป็นอย่างยิ่งว่าคู่มือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจและต้องการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับงานหัตถกรรมชนเผ่าลาหู่ต่อไป

สารบัญ

กระบวนการทอผ้าลาหู่เฮลหรือมูเซอดำ	๖
ขั้นตอนการเตรียมเส้นยืน	๗
ขั้นตอนการทอผ้า	๑๒
การทำแถบผ้า	๑๖
การทำถุงย่าม	๒๐
การเย็บประกอบเป็นถุงย่าม	๒๒

กระบวนการทอพาลาทุเชเลหรือมุเซอตา

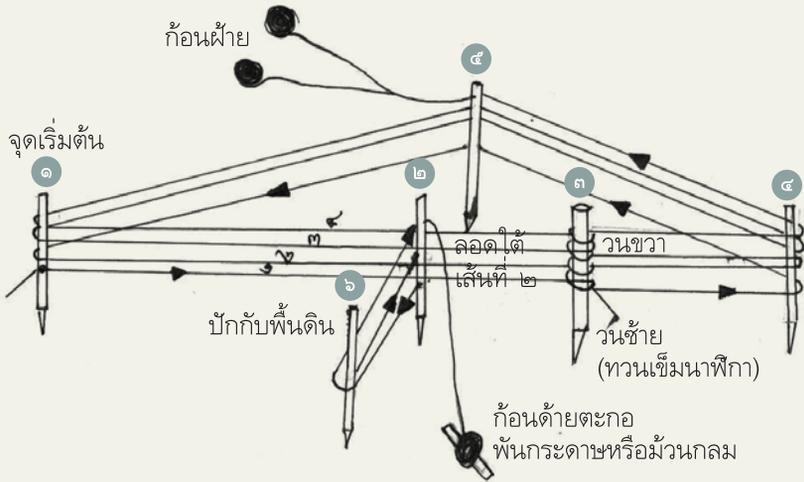
การทอผ้าของมุเซอตา มีลักษณะการทอคล้ายคลึงกับชาวเขาส่วนใหญ่ในประเทศไทย คือมีวิธีการทอแบบคาดหลัง หากแต่แตกต่างกันในลักษณะการเก็บตะกอ ในขั้นตอนการเตรียมฝ้ายเส้นยืน เครื่องมืออุปกรณ์ รวมทั้งกระบวนการทอผ้าของมีความเรียบง่าย และน่าสนใจ ดังมีขั้นตอนดังต่อไปนี้คือ

การเตรียมเส้นยืน

อุปกรณ์

๑. ไม้ไผ่ ขนาดยาวประมาณ ๑๐ นิ้วคล้ายตะเกียบแต่ใหญ่กว่าและเหลาปลายแหลมด้านหนึ่ง เพื่อไว้สำหรับปักบนดิน จำนวน ๖ อัน
๒. ไม้ไผ่มีรูกลวง สำหรับเสียบลงกับไม้ไผ่ในข้อ ๑ จำนวน ๑ อัน
๓. เส้นฝ้ายสำหรับทำเส้นยืน ๒ ก้อน
๔. ด้ายเส้นใหญ่ มีความเหนียวและแข็งแรง สำหรับเก็บเขาหรือตะกอ

การเตรียมเส้นยืน

ขั้นตอนการเตรียมเส้นยืน

๑. ปักไม้ไผ่ปลายแหลมลงกับพื้นดิน ตอกลงให้แน่น ในตำแหน่งที่ ๑ ถึง ๖ ตามรูป ระยะห่างระหว่างหลัก ๑ - ๔ สามารถขยายหรือกะระยะ ตามความยาวของผืนผ้าที่ต้องการ ซึ่งส่วนใหญ่ชาวมูเซอ นิยมทอผ้าผืนเล็กสำหรับทำสายถุงย่าม ดังนั้นระยะห่างจาก ๑ - ๔ จึงประมาณ ๑ เมตร ซึ่งจะได้ความยาวของผืนผ้าประมาณ ๒ เมตร คือจากหลักที่ ๑ ถึงหลักที่ ๔ และ จากหลักที่ ๔ วนกลับไปหลักที่ ๑ เท่ากับ ๑ รอบ สำหรับความกว้างของผืนผ้า จะเท่ากับจำนวนของเส้นฝ้ายหรือรอบของการชิงเส้นฝ้ายในหลัก ซึ่งชาวส่วนใหญ่ มักจะไม่ใช้การนับเส้น แต่ใช้การชขนาดตามความชำนาญ คือดูจากเส้นฝ้ายที่ชิงในหลักที่ ๒ ซึ่งเป็นหลักที่เก็บตะกอ โดยใช้สายตะกอประมาณตามความต้องการ ขนาดของสายถุงย่ามโดยทั่วไปกว้างประมาณ ๑ - ๓ นิ้ว

๒. มัดปลายเส้นฝ้ายจากก้อนฝ้าย ทั้ง ๒ ก้อนติดกับหลักที่ ๑ โยงเส้นฝ้ายทั้ง ๒ ไปทางด้านหน้าหลักที่ ๒ ซึ่งต่อไปทางด้านหน้าหลักที่ ๓ วนไปทางซ้ายทวนเข็ม นาฬิกาในหลักที่ ๓ ซึ่งต่อไปอ้อมหลักที่ ๔ และต่อไปอ้อมด้านหลังของหลักที่ ๕ ซึ่ง กลับมาที่หลักที่ ๑ นับเป็น ๑ รอบ

๓. ดึงฝ้ายต่อไปที่หลักที่ ๒ ผ่านทางด้านหลังของหลัก ซึ่งต่อไปวนขวาที่หลัก ที่ ๓ ตามเข็มนาฬิกา

๔. มัดปลายฝ้ายตะกอ ติดกับหลักที่ ๖ ซึ่งฝ้ายเก็บตะกอร้อยเข้าไปบนฝ้าย เส้นยืนเส้นที่ ๒ อ้อมเข้าไปหลังหลักที่ ๒ ทางด้านซ้าย และลอดใต้ฝ้ายเส้นยืนเส้น เดิม มาทางด้านขวา วนกลับมาที่หลักที่ ๖ พักไว้

หมายเหตุ : การเก็บฝ้ายตะกอผ่านในเส้นยืนจะเก็บในจังหวะที่ฝ้ายเส้นยืน ผ่านด้านหลังหลักที่ ๒ ทุกครั้งไป ซึ่งหมายถึงเก็บ ๑ เส้น วน ๑ เส้น สลับกันไป ซึ่งแล้วแต่ว่าเส้นที่เริ่มต้นจะผ่านด้านหน้าหรือด้านหลังของหลักที่ ๒ ในกรณีของ ตัวอย่างตามรูป จะผ่านฝ้ายเส้นที่ ๒ มาที่ด้านหน้าของหลักที่ ๒ การเก็บตะกอ จึง ต้องเก็บในเส้นคู่ต่อไปจนครบ ขณะเดียวกันหากซึ่งเส้นฝ้ายเส้นที่ ๑ ผ่านหน้าหลักที่ ๑ ในรอบแรกการเก็บตะกอ ก็จะต้องเริ่มจากเส้นที่ ๑ และสลับทุกเส้นคือ ไปจนครบ จำนวนฝ้ายเส้นยืนที่ต้องการ

๕. ซึ่งฝ้ายเส้นยืนเส้นที่ ๒ ต่อไปอ้อมหลักที่ ๔ และอ้อมหลังหลักที่ ๕ ต่อไป ยังหลักที่ ๑ เป็นอันจบรอบที่ ๒

๖. วนฝ้ายเส้นที่ ๓ จากหลักที่ ๑ ไปยังหลักที่ ๒ ผ่านด้านหน้าเช่นเดียวกับ ฝ้ายเส้นที่ ๑ ในรอบแรก

๗. วนฝ้ายเส้นที่ ๔ จากหลักที่ ๑ ไปด้านหลังของหลักที่ ๒ และเก็บผ่านตะกอ ในลักษณะเดียวกับฝ้ายเส้นที่ ๒ ในรอบที่ ๒ คือ ร้อยตะกอผ่านบนฝ้ายเส้นยืนที่ ๔

อ้อมหลักที่ ๒ ด้านซ้าย และลอดใต้เส้นยืนที่ ๔ มาทางด้านขวา ดึงด้ายตะกอมาวน
ที่หลัก ๖ และปักไว้

๘. ชึงฝ้ายต่อในเส้นที่ ๕ , ๖ เรื่อยไปในตำแหน่งเดิมสลับกับการร้อยตะกอ
ในหลักที่ ๒ และ ๖ ไปจนได้จำนวนฝ้ายเส้นยืนที่ต้องการ ฝ้ายเส้นสุดท้ายจะจบที่
หลักที่ ๑

๙. ใช้ด้ายหลายเส้นหรือเศษผ้าฝักเป็นเส้นยาว มัดชุดฝ้ายตะกอในหลักที่ ๖
ไม่ให้หลุดออก และอาจทำเป็นเหมือนหางเปีย เพื่อสะดวกในการยกตะกอในช่วง
การทอ

๑๐. ถอดไม้หลักที่ ๖ ออก

๑๑. ถอดไม้หลักที่ ๕ ,๔ และ ๒ ตามลำดับ

๑๒. ถอดไม้หลักที่ ๑ เอาไม้ทอซุกไว้ แทนหลักที่ ๑ ม้วนชุดฝ้ายเข้าด้วยกัน

๑๓. ดึงหลักที่ ๓ ออกเป็นหลักสุดท้าย

๑๔. นำปลายชุดฝ้ายที่ดึงจากหลักที่ ๔ ใส่กับคานไม้ไผ่ ที่ยึดไว้สูงจากพื้น
ราว ๑ ศอก

๑๕. กางชุดฝ้ายออกมา

๑๖. ผู้ทอหนึ่งเหยียดขาออกด้านหน้า ด้านที่ซึ่งชุดฝ้ายเส้นยืนไว้

๑๗. ใส่คานไม้ไผ่อีกอันหนึ่ง เข้ากับชุดฝ้าย ด้านหน้าของผู้ทอ

๑๘. ไล่สายคาดเอวของผู้ทอ ยึดติดกับคานด้านหน้า
๑๙. เตรียมฝ้ายเส้นพุ่ง
๒๐. เริ่มขั้นตอนการทอ

การเตรียมเส้นพุ่ง

ฝืนผ้าทอทุกชนิด ประกอบด้วยเส้นยืน และเส้นพุ่ง การเตรียมฝ้ายเส้นพุ่งของมูเซอ มีความเรียบง่าย เช่นเดียวกัน กับการทอ หากเทียบกับชาวเขาเผ่าอื่นๆ ซึ่งส่วนมากจะมีการใช้เครื่องมือช่วย ส่วนการเตรียมเส้นพุ่งของ ทำโดยการพันเส้นฝ้ายเข้ากับกระดาษที่ม้วนหรือพับเป็นแกน หรือเศษผ้า ดังภาพ

ขั้นตอนการทอผ้า

๑. จัดเครื่องทอ โดยใช้ลำไม้ไผ่สอดเข้าไปในเส้นยืน ผูกติดกับเสาที่สูงระดับเอว
๒. ยกฝ้ายตะกอกขึ้น เพื่อเปิดชั้นฝ้ายเส้นยืนให้แยกออก
๓. สอดไม้ทอเข้าระหว่างชั้นฝ้ายเส้นยืนที่แยกออกจากการยกตะกอกขึ้น
๔. ไล่ไม้ไผ่เล็ก ๆ ซุกเข้าไประหว่างชั้นเส้นยืน เพื่อจัดเรียงฝ้ายเส้นยืนให้เป็นระเบียบ ตรวจสอบความถูกต้องของตะกอก รวมทั้งการจัดความกว้างของหน้าผ้าตามที่ต้องการ
๕. เริ่มการทอจังหวะที่ ๑
  - ๕.๑ ยกชุดฝ้ายตะกอกขึ้น
  - ๕.๒ ใช้ไม้ทอกระทบไม้กลม ที่ใช้แยกฝ้ายหลังตะกอก
  - ๕.๓ สอดไม้ทอเข้าไปคั่นไว้ระหว่างชั้นฝ้ายเส้นยืนที่แยกออก
  - ๕.๔ ไล่ฝ้ายเส้นพุ่ง
  - ๕.๕ เอาไม้ทอที่คั่นไว้มากระทบฝ้ายเส้นพุ่งเข้าไปชิดกับชั้นเส้นยืน

๖. การทอจังหวะที่ ๒

๖.๑ ดันไม้กลมที่ใช้แยกฝ้ายเข้ามาติดกับหลังตะกอล

๖.๒ สอดไม้ทอเข้าไปที่หน้าตะกอล ดันเข้ามาหาผู้ทอ เพื่อเปิดชั้นเส้นยืน
อีกชั้น ซึ่งไม่ใช่ชั้นที่ทอในจังหวะแรก แล้วดันกลับไปค้างไว้ที่หน้าเขา เพื่อเปิดชั้น
ตะกอล

๖.๓ ใส่ฝ้ายเส้นพุ่งเข้าไป

๖.๔ ใช้ไม้ทอกระแทกเส้นพุ่ง เข้าไปชิดกับเส้นแรก

๗. การทอจังหวะที่ ๓ ยกฝ้ายตะกอลขึ้น และทำเช่นเดียวกับการทอในจังหวะ
ที่ ๑

๘. การทอจังหวะที่ ๔ ดันไม้กลมแยกฝ้ายเข้ามาที่ด้านหลังตะกอล และทำเช่น
เดียวกับการทอในจังหวะที่ ๒

๙. ทอกลับไปมา ๒ จังหวะ เหมือนจังหวะที่ ๓ และ ๔ เรื่อยไปจนหมดชุด
ฝ้ายเส้นยืน

๑๐. ดึงไม้จากเครื่องทอออกทีละอัน สิ้นสุดการทอ

ขั้นตอนการทอผ้าลาหู่เขละหรือมุซอตา

๑. จัดเครื่องทอให้อยู่ในตำแหน่ง
๒. จัดเส้นยืนพร้อมที่จะทอ
๓. ยกตะกอขึ้น
๔. สอดไม้ทอ

๕. ตั้งไม้ทอขึ้น
๖. สอดไม้ไผ่
๗. ใสเส้นพุ่ง
๘. กระทบเส้นพุ่ง

๙. ยกตะกอล
๑๐. แยกเส้นยืน
๑๑. ใส่เส้นพุ่ง
๑๒. กระทบเส้นพุ่งให้แน่น

๑๓. ใต้ผ้าที่ทอ

เอกลักษณ์ของงานหัตถกรรมผ้าและสิ่งทอของลาหู่หรือมุเซอ คือการใช้แถบผ้าที่ทอเป็นริ้วตักแต่งเสื้อ และถุงย่าม ซึ่งชาวมุเซอในแต่ละท้องถิ่นจะมีการใช้ผ้าดังกล่าวในการตกแต่ง ที่แตกต่างกันออกไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งมุเซอตำบลบ้านห้วยน้ำริน จะใช้ผ้าแถบสีขาวเท่านั้นตกแต่งเสื้อคลุมสีดำ บริเวณปลายแขนและชายเสื้อ นอกจากนี้ยังใช้ตกแต่งผ้าพันท้องที่มีสีดำ โดยใช้แถบผ้าสีขาวเช่นกัน ซึ่งจะเข้าชุดกันกับเสื้อ ส่วนถุงย่ามนั้นจะใช้แถบผ้าสีขาวและครีมทำตัวถุง สำหรับสายย่ามจะใช้ไหมพรมสีต่างๆ ทอสวยงามมาก

การทำแถบผ้า

อุปกรณ์

1. ผ้าสีขาวยืดบางประมาณ
2. ผ้าทอมือสีดำนี่หนา
3. ด้ายสีขาว
4. เข็มเย็บผ้า
5. กรรไกร

ขั้นตอนการทำ

1. ผ้าสีดำนี้นี้คือผ้าสำหรับเป็นผ้าพื้นในการทำแถบผ้า ตัดให้ได้ขนาดความยาวและความกว้างเท่าที่ต้องการ เช่น ถ้าทำปลายแขนเสื้อหรือชายเสื้อ ก็ตัดผ้าสีดำให้ได้ความยาวเท่าที่รอบปลายแขน หรือรอบชายเสื้อ กว้างประมาณ 4 - 5 นิ้ว ถ้าทำข้อมือก็ตัดให้ได้ขนาดของข้อมือที่ต้องการ

2. ตัดผ้าทุกสีกว้างเส้นสีดำ ให้เป็นริ้วกว้าง 1 เซนติเมตร ความยาวตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำไปตกแต่ง เช่นถ้าตกแต่งปลายแขนเสื้อก็ตัดให้ได้ความยาวเท่ากับผ้าสีดำ

3. นำผ้าสีขาวที่ตัดเป็นริ้วไว้มาทาบเย็บติดกับริมผ้าสีดำซึ่งใช้เป็นผ้าพื้นด้านใดด้านหนึ่ง ใช้วิธีเย็บแบบต้นตะลุยก หรือเนาถี่ โดยให้เย็บบนริ้วผ้าสีขาวในระยะประมาณ 1 ใน 3 ของความกว้างของผ้าสีขาว เพื่อให้ตรงติดกับผ้าสีดำนี้นี้เป็นแนวยาวไปตามริ้วผ้า จนสุดปลายผ้า

4. พับผ้าสีขาวที่เย็บติดกับผ้าสีดำในข้อที่ 3 ทบลงมาตามรอยเย็บ ใช้เล็บหรือกรรไกรกรีดรอยพับให้เรียบ

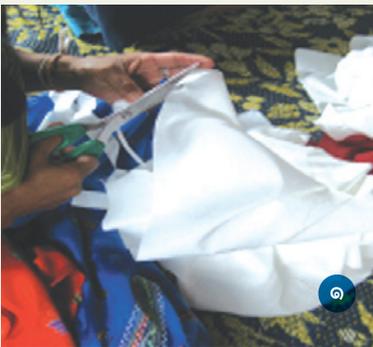
๕. ใช้ผ้าริ้วสีขาวเส้นที่ ๒ ทาบลงบน ผ้าที่ทอลงมาแล้วเย็บ ให้ระยะของการเย็บอยู่ห่างจากรอยเย็บเดิม ประมาณ ๑ กระเบียดหรือน้อยกว่า ระยะของการเย็บระหว่างผ้าริ้วสีขาวนั้นมีความสำคัญกับงานผ้าชิ้นนี้มาก คือยังมีระยะของการเย็บที่ใกล้กันมากเท่าใดแถบผ้าก็จะมีความละเอียดมากเท่านั้น ซึ่งจะแสดงถึงฝีมือ และความประณีตของผู้ทำ

๖. พับผ้าสีขาวเส้นที่ ๒ ที่เย็บติดกับผ้าสีดำ ในข้อที่ ๕ ทบลงมาตามรอยเย็บ ใช้เล็บหรือกรรไกรกรีดรอยทบให้เรียบ

๗. ใช้ผ้าริ้วสีขาวเส้นที่ ๓ ทาบลงบน ผ้าขาวเส้นที่ ๒ ที่ทบลงมาแล้วเย็บไปจนสุดปลายผ้า

๘. พับผ้าสีขาวเส้นที่ ๓ ที่เย็บติดกับผ้าสีดำ ในข้อที่ ๗ ทบลงมาตามรอยเย็บ ใช้เล็บหรือกรรไกรกรีดรอยทบให้เรียบ

๙. ใช้ผ้าริ้วสีขาวเส้นต่อไปทำเช่นเดียวกันจนเต็มผ้าพื้นสีดำ แล้วจึงนำไปตกแต่งโดยเย็บติดกับส่วนที่ต้องการตกแต่ง

๑. ตัดผ้าให้เป็นริ้วกว้างหมดความยาว ตามวัดฤดูประสงค์ที่จะนำไปตกแต่ง

๒

๓

๔

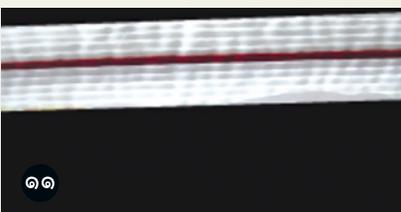
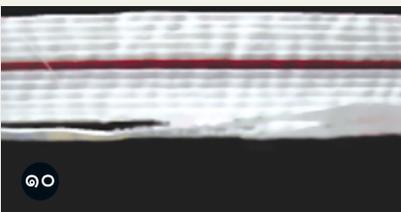
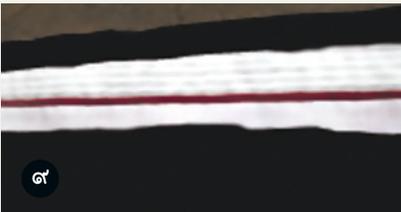

๕

๖

๒. นำผ้าที่ตัดเป็นริ้วทาบติดกับผ้าพื้น
๓. เย็บผ้าริ้วที่ทาบกับผ้าพื้นด้วยวิธีด้น
ตุลยหรือเนาถี่
๔. พับผ้าริ้วที่เย็บแล้วในข้อที่ ๓ กลับ
ลงมาใช้มือกรีดรอยทาบให้เรียบ
๕. ผ้าริ้วที่พับทบลงมาเรียบร้อยแล้ว
๖. พับผ้าสีขาวเส้นที่ ๒ เย็บติดผ้าพื้น
เหมือนข้อที่ ๓

๗. พับผ้าริ้วเส้นที่ ๒ ตลบลงมา
เหมือนข้อ ๔

๘-๙ ใช้ผ้าริ้วเส้นต่อไปทำเช่นเดียวกัน
จนเต็มผ้าพื้นสีดำ

การทำถุงย่าม

อุปกรณ์

๑. ผ้าสีขาวย เนื้อบางประมาณ
๒. ผ้าสีครีม หรือเหลืองอ่อนเนื้อบางประมาณ
๓. ผ้าลาย เนื้อบางสีตามใจชอบ
๔. ผ้าทอมือสีดำไม่หนาหรือบางมาก
๕. ด้ายสีขาวย
๖. เข็มเย็บผ้า
๗. กรรไกร

ขั้นตอนการทำ

ตัวอย่าง

๑. ผ้าสีดำคือผ้าสำหรับเป็นผ้าพื้นในการทำตัวย่าม ตัดให้ได้ขนาดความยาว และความกว้างเท่ากับขนาดของย่ามที่ต้องการ

๒. ตัดผ้าทุกสียกเว้นสีดำ ให้เป็นริ้วกว้าง ๑ เซนติเมตร ความยาวตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำไปตกแต่ง เช่นถ้าตกแต่งปลายแขนเสื้อก็ตัดให้ได้ความยาวเท่ากับผ้าสีดำ

๓. นำผ้าสีขาวยที่ตัดเป็นริ้วไว้มาทาบเย็บติดกับริมผ้าสีดำซึ่งใช้เป็นผ้าพื้นด้านใดด้านหนึ่ง ใช้วิธีเย็บแบบดันตะลุ่ย หรือเนาถี่ โดยให้เย็บบนริ้วผ้าสีขาวยในระยะประมาณ ๑ ใน ๓ ของความกว้าง ของผ้าสีขาวยเพื่อให้ตริ่งติดกับผ้าสีดำเป็นแนวยาวไปตามริ้วผ้าจนสุดปลายผ้า

๔. พับผ้าสีขาวที่เย็บติดกับผ้าสีดำในข้อที่ ๓ ทบลงมาตามรอยเย็บ ใช้เล็บหรือกรรไกรกรีดรอยทบให้เรียบ

๕. ใช้ผ้าริ้วสีขาวเส้นที่ ๒ ทาบลงบน ผ้าที่ทบลงมาแล้วเย็บให้ระยะของการเย็บอยู่ห่างจากรอยเย็บเดิม ประมาณ ๑ กระเบียดหรือน้อยกว่า ระยะของการเย็บระหว่าง ผ้าริ้วสีขาวหรือสีอื่น ๆ นั้นมีความสำคัญกับงานผ้านี้มาก คือยังมีระยะของการเย็บที่ใกล้กันมากเท่าใดแถบผ้าก็จะมีคามละเอียดมากเท่านั้น ซึ่งจะแสดงถึงฝีมือและความประณีตของผู้ทำ

๖. พับผ้าสีขาวเส้นที่ ๒ ที่เย็บติดกับผ้าสีดำ ในข้อที่ ๕ ทบลงมาตามรอยเย็บ ใช้เล็บหรือกรรไกรกรีดรอยทบให้เรียบ

๗. ใช้ผ้าริ้วสีขาวเส้นที่ ๓ ทาบลงบน ผ้าขาวเส้นที่ ๒ ที่ทบลงมาแล้วเย็บไปจนสุดปลายผ้า โดยใช้วิธีเย็บเช่นเดียวกัน

๘. ใช้ผ้าริ้วสีครีมหรือเหลืองอ่อน ทาบลงบน ผ้าขาวเส้นที่ ๓ ที่ทบลงมาแล้วเย็บไปจนสุดปลายผ้า โดยใช้วิธีเย็บเช่นเดียวกัน

๙. ทำเหมือนข้อที่ ๘ ไปเรื่อยๆ โดยใช้ผ้าสีขาว และครีมหรือเหลืองอ่อนสลับกันให้ได้ความกว้างประมาณ ๑ นิ้ว หรือตามความเหมาะสม จึงใช้ผ้าลายที่มีสีแตกต่างออกไปมาทำแทนสีขาวหรือสีครีม ใช้ผ้าลายสีเพียง ๑ เส้นเท่านั้น

๙. ใช้ผ้าสีขาว หรือครีม หรือเหลืองอ่อนทำต่อไปจนได้ความกว้างพองาม หรือตามความเหมาะสมจึงสลับด้วยผ้าลายสีอีกเส้นหนึ่ง

๑๐. ทำเหมือน ข้อ ๙ ไปเรื่อยๆจนเต็มผ้าพื้นสีดำ

๑๑. ส่วนของปากถุงย่าม ทำเช่นเดียวกันกับข้อที่ ๑ - ๙ แต่ทำในแนวขวาง โดยทำทับลงไปบนแถบผ้าที่เป็นตัวกระเป๋ำ เริ่มทำตั้งแต่ริมผ้าด้านที่เป็นปากถุง ให้กว้างประมาณ ๑ นิ้ว ทั้งสองข้าง

๑๒. ใช้ผ้ารีวสีหรือที่มีลวดลายเย็บก้นปิดรอบตัวกระเป่า ให้เหลือปลายผ้าก้นที่ปากกระเป่าไว้ประมาณ ๑.๕ นิ้ว เพื่อก้นสายย่ำม ในส่วนที่ติดกับปากย่ำม เมื่อนำสายย่ำมมาเย็บติด จะทำให้ดูเรียบร้อย

สายย่ำม

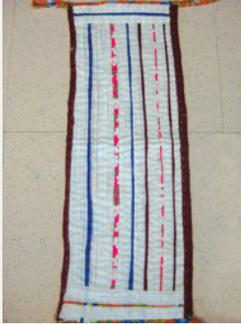
การทำสายย่ำมของมูเซอตาบ้านห้วยน้ำรินนั้น จะใช้ไหมพรมทอแทนการใช้ฝ้ายที่ย้อมเป็นสีต่างๆ เพราะสะดวกและสีสดใสกว่า แต่ก็เป็นทางเลือกแทนที่มีความลงตัวมากที่สุด การทอสายย่ำมมีวิธีการเดียวกันกับการทอผ้าทุกประการตั้งแต่การเตรียมเส้นยืน และการทอแต่ใช้ เพียงแต่มีขนาดและความยาวตามที่ต้องการนำมาใช้เท่านั้น

การเย็บประกอบเป็นถุงย่ำม

เมื่อทอสายได้ความยาวตามที่ต้องการแล้ว นำไปเย็บติดกับผ้าแถบที่ทำเตรียมไว้ดังนี้

๑. พับครึ่งตัวถุงย่ำมที่ทำเตรียมไว้
๒. นำเอาสายถุงย่ำมพับครึ่งทางยาว
๓. เอาส่วนปลายของสายถุงย่ำมที่พับครึ่งประกบกับตัวย่ำมที่พับครึ่งเช่นกัน ในส่วนที่เป็นสันพับ ซึ่งต่อไปจะกลายเป็นส่วนก้นถุง
๔. เย็บให้ติดกัน โดยปล่อยปลายสายย่ำมที่เป็นไหมพรมที่ไม่ได้ทอไว้เพื่อทำเป็นปุย
๕. เย็บปลายอีกข้างหนึ่งของสายย่ำมติดกับส่วนที่เป็นก้นถุงอีกข้างหนึ่ง โดยทำเช่นเดียวกับที่ทำมาแล้ว
๖. เย็บผ้าก้นส่วนที่เหลือที่ปากถุงติดกับสายย่ำมทั้ง ๔ มุมให้เรียบร้อย

การทำถุงย่าม

ตัวถุงย่าม

ปากถุงย่าม

ตัวถุงย่ามพับครึ่ง

เย็บสายย่ามติด

ย่ามที่เย็บประกอบสำเร็จ

ขอขอบคุณ

ผู้ให้ข้อมูล

นางนาวะ จะก่าน้อย

ผู้ให้ข้อมูล

นางนาง คิปปู

ผู้ให้ข้อมูล

นางนาวะ ปะป่า

ผู้ให้ข้อมูล

ผู้ประสานงานการวิจัย

นายสุวิทย์ ธรรมสอน

หัวหน้าศูนย์พัฒนาโครงการหลวงห้วยน้ำริน

นายมงคล กล่อมใจ

นักพัฒนาสังคม สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง

(องค์การมหาชน) ผู้ประสานงานการวิจัย

www.hrdi.or.th

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

Highland Research and Development Institute (Public Organization)

65 หมู่ 1 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่ 50200

โทรศัพท์ 0 5332 8496-9 โทรสาร 0 5332 8494, 0 5381 0111

www.hrdi.or.th